

Najstarsze łódzkie parki

Łódź, wbrew powszechnemu mniemaniu, jest jednym z nielicznych miast o tak dużej ilości zieleni. Tworzą ją zarówno duże zespoły, takie jak Las Łągiwnicki czy Zdrowie, jak również liczne pomniejsze obszary zielone. Obecnie w Łodzi istnieją 33 parki miejskie, zajmując łącznie powierzchnię 501.5 ha, nie licząc lasów miejskich, ogrodów działkowych, zieleńców i innych ogrodów. Wśród nich 11 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Zabytkowe parki łódzkie powstały pod koniec XIX wieku i na początku XX wieku. Wywodzą się one w większości z dawnych parków prywatnych należących do łódzkich fabrykantów oraz publicznych ogrodów spacerowych. W zasobie APŁ odnaleźć można liczne zdjęcia, plany oraz dokumenty odnoszące się do największych i najcenniejszych parków znajdujących się na terenie miasta. Wystawa prezentuje materiały archiwalne dotyczące pięciu najstarszych parków łódzkich.

PARK ŹRÓDLISKA

Park usytuowany pomiędzy ulicą Fabryczną, Przędzalnianą i al. Piłsudskiego. Dawniej zwany parkiem Kwela (od niem. Quell - źródło, zdrój). Jest najstarszym parkiem w Łodzi. Został zaplanowany i założony w 1840 r. Z tego okresu pochodzi plan ówczesnego "Ogrodu Spacerowego". W latach 50-tych XIX w. zachodnia część parku znalazła się w posiadaniu łódzkiego fabrykanta Karola Scheiblera, którego kontrakt na dzierżawę parku trwał do 1906 r. Po wygaśnięciu kontraktu i przeprowadzeniu prac remontowych przez władze miejskie, tak jak wcześniej, park był nadal miejscem odpoczynku robotników okolicznych fabryk. Oskar Flatt w 1853 r. tak opisywał to miejsce: "jeden z najpiękniejszych parków w kraju dostarcza z swoich źródeł znakomitą siłę wody dla zakładów fabrycznych i zapewnia w chwilach wolnych od pracy dla miejscowej ludności przyjemny wypoczynek i wytchnienie". We wspomnianej wcześniej "Kweli" odbywała się corocznie w Zielone Świątki zabawa, tzw. "Fajka". Na tę zabawę przychodziła cała ówczesna Łódź. Do głównych atrakcji należały rozliczne orkiestry, huśtawki, karuzele i widowiska. Park został uznany w całości za pomnik przyrody i wpisany do rejestru zabytków.

PARK IM. STANISŁAWA MONIUSZKI /PARK KOLEJOWY/

Park zlokalizowany w obrębie ulic: Kilińskiego, Składowej, Narutowicza, POW. Został założony w czerwcu 1874 r. jako drugi park publiczny. Autorem projektu był budowniczy miejski Hilary Majewski, wykonawcą ogrodnik Giernot. W tym czasie park potocznie nazywany był Kolejowym bądź Aleksandrowskim. W 1922 r. pojawił się pomysł wybudowania tu teatru, wykopano nawet doły pod fundamenty, lecz wkrótce zaniechano tego przedsięwzięcia. W latach sześćdziesiątych otrzymał imię Stanisława Moniuszki.

PARK IM. HENRYKA SIENKIEWICZA /PARK MIKOŁAJEWSKI/

Park umiejscowiony pomiędzy ulicami: Sienkiewicza, Kilińskiego, Tuwima. Powstał w 1894 r., w wyniku decyzji podjętej przez Magistrat miasta Łodzi, uzasadnionej wzrastającym zanieczyszczeniem powietrza oraz zapyleniem ulic z powodu ruchu kołowego. Mimo oficjalnej nazwy "Mikołajewski", park nazywany był popularnie "świętokrzyskim" (ze względu na znajdujący się obok kościół św. Krzyża). W 1899 r. został oddany do użytku publicznego. Brama wejściowa od ulicy Sienkiewicza została upiększona stylowymi wazami, które obsadzono winoroślami. W kolejnych latach ustawiono w nim szafki meteorologiczne oraz zegar słoneczny. W 1904 r. wybudowano okazały budynek z werandą, przeznaczony na cukiernię i miejsce sprzedaży wód mineralnych. Imię Henryka Sienkiewicza nadano parkowi w 1916 r.

PARK HELENÓW

Park położony w obrębie ulicy Północnej, Źródłowej oraz Smugowej. Założony został około połowy XIX wieku przez łódzkiego przemysłowca Karola Anstadta. Początkowo przeznaczony był wyłącznie do użytku prywatnego, dopiero pod koniec XIX wieku stał się parkiem publicznym. Uroczyste otwarcie nastąpiło w styczniu 1885 r. podczas imprezy charytatywnej na rzecz Łódzkiego Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynności. Park w ówczesnym okresie był niewątpliwą atrakcją dla zamożnych mieszkańców miasta. Organizowano tu różnorodne spotkania towarzyskie, zabawy, wyścigi, pokazy sztucznych ogni. Jego charakter doskonale oddaje opis, pochodzący z 1904 r.: "W Helenowie

ma się wszystko na miejscu, jest to typowy park burżuazji. Największy ruch w Helenowie panuje w maju i w pierwszej połowie czerwca, później bogatsza Łódź wyludnia się". W 1946 r. przeszedł na własność miasta (zmieniona została wówczas również nazwa parku na "19 Stycznia"). Park jest wpisany do rejestru zabytków.

PARK IM. ADAMA MICKIEWICZA /PARK JULIANOWSKI/

Park znajduje się pomiędzy ulicą Zgierską, Sowińskiego, Jaworową, Folwarczną, al. Róż, Karłowicza. Dawniej nosił nazwę Park Julianowski. Powstał jako park przydworowski w początkach XIX wieku (cały ten teren stanowił wcześniej część majątku Marysin III, znajdującego się w posiadaniu rodu Zawiszów). W latach 80-tych XIX wieku majątek zlicytowano. Nowym właścicielem został łódzki fabrykant Juliusz Heinzel (od jego imienia wywodzi się pierwotna nazwa parku) i około 1890 roku wybudował tu wspaniały pałac. Po wykupieniu parku przez Zarząd Miejski w 1937 roku pałac został przeznaczony na Muzeum Regionalne. Podczas II wojny światowej uległ całkowitemu zniszczeniu.

PARK IM. KS. JÓZEFA PONIATOWSKIEGO

Położenie: Al. Jana Pawła II, ul. Parkowa, Żeromskiego, Al. Mickiewicza.

Wybudowany w latach 1904-1910. Projekt wykonał ogrodnik - planista T. Chrząński. Park powstał na pozostałościach dawnych lasów miejskich (podobnie jak Park 3 Maja oraz Park Ludowy na Zdrowiu - obecnie im. J. Piłsudskiego). Początkowo nosił nazwę "Ogródu przy ul. Pańskiej". W roku 1917 otrzymał imię J. Poniatowskiego.

W okresie największej swojej popularności było to niewątpliwie miejsce "rozległych przechadzek dla pieszych oraz szerokich, dobrze połączonych z sąsiednimi ulicami alei do jazdy powozami, dorożkami lub konno". Dopiero w 1923 r. zabroniono używania pojazdów na jego terenie. Jest to jeden z największych i najpiękniejszych łódzkich parków: zróżnicowany przestrzennie i o bogatym doborze gatunkowym. Najbardziej malowniczą jego częścią są okolice stawu wykopanego w latach 1924-1925.

W 1932 r. park został oświetlony. Podczas wojny był dostępny tylko dla Niemców. W miejscu ogródka bylinowego zostały wybudowane korty tenisowe. W tym okresie park doznał wielkich zniszczeń, a szczególnie zubożony został jego drzewostan. Po zakończeniu wojny w parku zlokalizowano dwa cmentarze żołnierzy radzieckich, następnie wzniesiono - Pomnik Wdzięczności. W 1955 r. wybudowano muszlę koncertową.

W parku znajduje się 20 drzew - pomników przyrody.

PARK IM. JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO (Park Ludowy na Zdrowiu, Park Kultury i Wypoczynku)

Położenie: ul. Konstytucyjna, Krakowska, Krzemieniecka, Al. Unii, ul. Srebrzyńska.

Jeden z największych parków w Europie. Powstawał w latach 1919-1939 według koncepcji E. Ciszewicza, ówczesnego Dyrektora Wydziału Plantacji Miejskich, z pewnymi elementami z projektu konkursowego Braci Zajkowskich.

W założeniach miało to być "olbrzymich rozmiarów miejsce spacerów z boiskami sportowymi, torem dla cyklistów, stawami".

Był on miejscem "masowego wypoczynku, świątecznych i niedzielnych wycieczek mieszkańców zadymionych dzielnic, terenem festynów i zabaw".

W skład parku miały wchodzić także: Ogród Zoologiczny i Ogród Botaniczny (zrealizowany dopiero w latach sześćdziesiątych XX w.), które obecnie stanowią odrębne obiekty.

Na jego terenie grzebane były przez władze carskie zwłoki poległych w walkach i straconych rewolucjonistów 1905-1907 r. Dla uczczenia ich pamięci w 1920 r. usypano kopiec pamiątkowy, a w 1923 r. wzniesiono Kolumnę Rewolucjonistów (zniszczoną przez okupanta hitlerowskiego). Obecny Pomnik Czynu Rewolucyjnego został odsłonięty w 1975 r.

Część parku (pozostałość dawnej puszczy łódzkiej) podlega ochronie jako rezerwat przyrody "Polesie Konstytucyjne". Ponadto znajduje się tu 18 pojedynczych drzew oraz dwie grupy drzew uznanych za pomniki przyrody.

PARK IM. STANISŁAWA STASZICA

Położenie: ul. Uniwersytecka, Narutowicza, Wierzbowa, Jaracza.

Powstał w latach 1899-1901 według projektu L. Grabowskiego, jako czwarty w Łodzi ogród miejski. Z okazji urządzanej w 1912 r. wystawy Rzemieślniczo-Przemysłowej w parku wzniesiono Pomnik Pracy - postać robotnika wspartego o młot - symbol miasta pracy, oraz muszlę koncertową, później przerobioną na teatr letni.

W 1918 park (noszący pierwotnie nazwę "Ogrodu przy ul. Dzielnej") otrzymał imię Stanisława Staszica i ustawiono w nim popiersie patrona - ufundowane przez Stowarzyszenie Techników. Odbywało się tu wiele różnych imprez: koncerty, przedstawienia, wystawy. Nieznaczącej przebudowy parku dokonał w latach 1930-1931 St. Rogowicz, który następnie pisał o nim : "Pejzażowe rozplanowanie ogrodu tego, rozwiązane zostało na ogół pomysłowo, co uwidacznia się zwłaszcza w odpowiednim ugrupowaniu zadrzewień ogrodu, stanowiących piękne perspektywy wewnętrzne". W czasie wojny okupanci hitlerowscy zniszczyli oba pomniki, wycięli drzewa i krzewy iglaste. W okresie powojennym kosztem parku została poszerzona ul. Uniwersytecka. Obecnie od strony ul. Narutowicza usytuowany jest pomnik St. Staszica. Na terenie parku znajdują się 4 drzewa oraz dwa głazy narzutowe, uznane za pomniki przyrody.

PARK 1-GO MAJA

Położenie: ul. Rudzka, Farna, Patriotyczna i Głębinowa.

Park znajduje się w południowej części miasta, na terenie Rudy Pabianickiej. Rozciąga się dookoła Stawu Stefańskiego, akwenu przepływowego utworzonego na rzece Ner.

Po I wojnie światowej prywatny przedsiębiorca Stefański został właścicielem stawu oraz otaczających go łąk i terenów rozparcelowanego folwarku. Wybudował on następnie restaurację i zorganizował wypożyczalnię łódek, nadając temu miejscu charakter rekreacyjny. W tym czasie Ruda Pabianicka była samodzielnym miastem, którego walory wypoczynkowe doceniali mieszkańcy przemysłowej Łodzi. W czasie II wojny światowej stawem o powierzchni 6 ha zainteresowali się okupanci, którzy zamierzali założyć park oraz wybudować kąpielisko.

Po wojnie Ruda Pabianicka znalazła się w granicach wielkiej Łodzi. W latach 1948-1951 decyzją władz miasta uporządkowano teren, nadając mu charakter parku, usypano górkę saneczkową i wybudowano kąpielisko. Dno stawu pokryto warstwą żwiru, umocniono brzegi, utworzono piaszczystą plażę na wschodnim brzegu stawu i powiększono akwen do 11,4 ha. Na terenie Parku 1 Maja zdecydowanie dominują drzewa i krzewy liściaste. Jednym z największych drzew jest topola czarna, której obwód dochodzi do 450 cm.

PARK IM. JULIUSZA SŁOWACKIEGO (Wenecja)

Położenie: Al. Politechniki, ul. Pabianicka, Cieszyńska.

Park powstał w końcu XIX wieku, założony obok młyna na rzece Jasień przez jego właściciela - Reicha. Ozdobę parku nazywanego wówczas "Wenecją" stanowiły niewielkie stawy, które nie zachowały się do dziś. W istniejącej na terenie parku sali teatralnej odbywały się różne pokazy oraz przedstawienia. Bywalcy mieli do wyboru najrozmaitsze atrakcje: "zabawy taneczne, loterię fantową, koło śmiechu, skoki do wody z rusztowania, walki z niedźwiedziem, podnoszenie ciężarów, wzlot balonu, pokazy sztucznych ogni".

Ze względu na to, że południowa dzielnica Łodzi była prawie pozbawiona ogrodów i zieleńców, podjęto decyzję o nabyciu parku w 1937 r. przez władze miasta. W tym też czasie nadano mu imię Juliusza Słowackiego. W parku znajdują się dwa drzewa uznane za pomniki przyrody.

PARK IM. 3-GO MAJA

Położenie: ul. Małachowskiego, Kopcińskiego, Konstytucyjna, tory PKP.

Park został założony przed wojną (w 1915 r.) na terenie pozostałości dawnego lasu miejskiego. Powstał on według projektu konkursowego L. Kołaczkowskiego. W 1931 r. ogrodnik-architekt, S. Rogowicz, zaprojektował w parku nowoczesny ogródek jordanowski i plac zabaw dla młodzieży szkolnej. Na zakończenie okresu wakacyjnego urządzano tu zwykle "popisy gimnastyczne, ćwiczenia pokazowe z chorągiewkami, malownicze korowody". Wschodnia część parku do dziś zachowała leśny charakter, ze znacznym udziałem dębów i grabów. Dwa drzewa uznano za pomniki przyrody.

PARK IM. ANDRZEJA STRUGA

Położenie: ul. Ks. Brzóska, Piekarska, Olsztyńska.

Założony w 1900 r. jako otoczenie domu mieszkalnego i browaru - własności łódzkiego fabrykanta K. W. Anstadta. W 1937 r. Zarząd Miejski zakupił go z przeznaczeniem na park publiczny. Od zachodu i południa z parkiem sąsiadowały stawy rybne, zasypane w latach czterdziestych. Po wojnie w budynku mieszkalnym mieściła się szkoła, a część parku wydzielono na teren przedszkola.

W drzewostanie parkowym wyróżnia się wiele dorodnych, starych drzew (głównie liściastych), wśród których znajdują

się trzy pomniki przyrody.

PARK IM. JANA MATEJKI

Położenie: ul. Narutowicza, Matejki, Szpital Barlickiego.

Założony w roku 1924 przez ówczesnego senatora Heiman-Jareckiego przy współudziale znanych ogrodników: E. Ciszkiewicza (Naczelnika Plantacji Miejskich) i Z. Hellwiga. W założeniach twórców projektu miał on być miniaturowym Wersalem i stąd jego odmienny od innych łódzkich parków charakter geometrycznego "francuskiego ogrodu". Nigdy nie został zrealizowany zamiar wybudowania pałacu (w miejscu, gdzie obecnie znajduje się fontanna), jedynie w narożniku parku wzniesiono domek ogrodnika i zabudowania gospodarcze. W 1938 r. został nabyty przez Magistrat Miasta Łodzi z przeznaczeniem na park publiczny. W okresie II wojny światowej był przyłączony do sąsiadującego z nim szpitala. Zarówno jego roślinność jak i alejki zostały wówczas bardzo zdewastowane. Po wojnie park uporządkowano, dosadzono drzewa i krzewy.

Park nie posiada wprawdzie pomników przyrody, bowiem najstarsza część drzewostanu liczy niespełna 100 lat, ale na niewielkiej jego powierzchni znajduje się wiele ciekawych drzew i krzewów. Szczególnie zwracają uwagę geometryczne kształty strzyżonych cisów i szpalerów grabowych, typowych dla ogrodów francuskich.